

101
ฉ. ๔๒๓

พระบรมราชาวาท

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
กิตติจากพระราชดำรัสในที่สมาคมต่าง ๆ

พิมพ์ในงานพระศพ

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ

เจ้าฟ้าฯ กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย

ครบสัตตมาร

ณวันอาทิตย์ที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

285

พระบรมราชาธิราช

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คัดจากพระราชดำรัสในที่สมาคมต่าง ๆ

พิมพ์ในงานพระศพ

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ

เจ้าฟ้าฯ กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราไชย

ครบสัตตมวาร

ฉวันอาทิตย์ที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

สารบัญ

- ๑ พระบรมราชาไชวาทพระราชทานทหารที่ยกกองทัพ
ไปปราบช่อที่เมืองหลวงพระบาง หน้า ๑
- ๒ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์ในการที่ตรวจสอบพระ
ไตรปิฎก หน้า ๓
- ๓ พระบรมราชาไชวาทพระราชทานนักเรียนโรงเรียน
สวนกุหลาบ หน้า ๖
- ๔ พระบรมราชาไชวาทพระราชทานนักเรียนโรงเรียน
สวนกุหลาบ หน้า ๘
- ๕ พระราชดำรัสในการเริ่มทำทางรถไฟสายนคร
ราชสีมา หน้า ๘
- ๖ พระบรมราชาไชวาทเมื่อพระราชทานธงชัยเฉลิมพล
แก่กรมทหารบก หน้า ๑๐
- ๗ พระบรมราชาไชวาทที่ ๑ พระราชทานนายทหาร
แลพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป หน้า ๑๑

- ๘ พระบรมราชาโหวาทที่ ๒ พระราชทานนายทหาร
แลพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป หน้า ๑๓
- ๙ พระบรมราชาโหวาทพระราชทานนักเรียนไทย
ที่ศึกษาวิชาอยู่ในประเทศอังกฤษ หน้า ๑๗
- ๑๐ พระราชดำรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทน
รัฐบาลต่างประเทศ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท
เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๑๘
- ๑๑ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย
วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๒๑
- ๑๒ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์ทั้งหลาย เมื่อเสด็จ
กลับจากยุโรป หน้า ๒๒
- ๑๓ พระบรมราชาโหวาทพระราชทานประชาชน
เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๒๔
- ๑๔ พระบรมราชาโหวาทพระราชทานนักเรียนในกรุงเทพฯ
เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๒๗

- ๑๕ พระบรมราโชวาทพระราชทานสมาชิกรัฏฐา
สโมสร เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๓๐
- ๑๖ พระบรมราโชวาทพระราชทานข้าราชการในพระองค์
เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๓๑
- ๑๗ พระบรมราโชวาทพระราชทานเมื่อเฉลิมพระชนม์
พรรษาบรรจบครบรอบ ๕๐ ปี หน้า ๓๓
- ๑๘ พระบรมราโชวาทพระราชทานเมื่อกรมทหารบก
ทูลเกล้าฯ ถวายคทาจอมนวล หน้า ๓๔
- ๑๙ พระบรมราโชวาทพระราชทานประชาชนที่ถวาย
พระบรมรูปทรงม้า ในการพระราชพิธีสมโภช
ภิเษก หน้า ๓๕
- ๒๐ พระบรมราโชวาทพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์
แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า ในการเฉลิม
พระชนมพรรษา หน้า ๓๗
- ๒๑ พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียน
นายร้อย หน้า ๓๘

ค

- ๒๒ พระบรมราโชวาทพระราชทานเมื่อเสด็จกลักรรรม
แลพานิชการ หน้า ๓๘
- ๒๓ พระบรมราโชวาทพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์
แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า ในการเฉลิม
พระชนมพรรษา หน้า ๔๑

พระบรมราชาไชวาท

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
คัตจากพระราชดำรัสในที่สมาคมต่าง ๆ

๑ พระบรมราชาไชวาทพระราชทานทหารที่ยกกองทัพ ไปปราบฮ่อที่เมืองหลวงพระบาง

เมื่อยก ณ พ.ศ. ๒๔๓๐

ทหารทั้งปวง จิตรวมตัวซึ่งรับราชการเป็นทหาร
เป็นพนักงานที่จะต้องต่อสู้ข้าศึกศัตรู บังคับไม่ให้มา
ทำอันตรายแก่ ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเรา
เพราะฉะนั้นโอกาสที่ทหารจะได้ทำการตามตำแหน่งของ
ตัวหาความชอบความดี โดยแสดงให้ปรากฏเห็นความ
กล้าหาญแลความอดสาหัสความจงรักภักดีต่อเจ้าของตัว
แลบ้านเมืองของตัว ก็ในเวลาที่มีการศึก เพราะฉะนั้นใน
เวลานี้เป็นช่องอันดีแล้ว ที่ทหารทั้งปวงจะได้แสดงความ
ดีของตัวเช่นนั้น เราหวังใจว่าราชการที่ขึ้นไปปราบปราม

ข้าศึกซึ่งสำเร็จล่วงมาแล้ว ที่ผู้ไปทำการโดยความกล้า
หาญความซื่อตรง ได้รบเครื่องราชอิศริยยศในเวลา
แสดงให้คนทั้งปวงปรากฏเห็นทั่วไปในความคิดของตัว ผู้
ที่ไ้รบเครื่องอิศริยยศนั้นคงจะเป็นตัวอย่าง แลเป็นทมิ
ใจของทหารทั้งปวงซึ่งจะขึ้นไปทำการศึกในครั้งต่อไป
การซึ่งจะทำใหม่นี้ คงจะได้ชัยชนะเหมือนอย่างซึ่งมีชัย
ชนะมาแล้ว แลจะได้มีชื่อเสียงปรากฏเช่นการซึ่งได้ทำ
มาครั้งก่อน เราขอให้ทหารทั้งปวงมีน้ำใจกล้าหาญที่จะสู้
รบต่อข้าศึก แลทนต่อความลำบากซึ่งเป็นหน้าที่ของทหาร
จะต้องเป็นเช่นนั้น ด้วยความมุ่งหมายที่จะต้องปราบ
ข้าศึก ซึ่งเป็นศัตรูต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง
ให้พ่ายแพ้กลับคืนความสุขความ สงบ เรียบร้อยของไพร่
บ้านพลเมือง ในพระราชอาณาเขตต์ฝ่ายทิศเหนือ
ให้คงที่ดังแต่ก่อน ด้วยความจงรักภักดีต่อเจ้าของตัว
แลรักใคร่บ้านเมืองกับพวกราษฎรทั้งปวง ซึ่งเป็น พวก
เดียวกัน เราขออำนวยการให้ทหารทั้งปวงบรรดาซึ่งจะ

ไปราชการทัพครั้งนั้น จึงปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง
คือศัตรูภายใน กล่าวคือความไขว่ไข้อย่างต่าง ๆ ศัตรูภาย
นอก คือข้าศึกซึ่งจะไปต่อสู้นั้นอย่าให้ทำอันตรายอันใด
แก่ทหารทั้งปวงได้ ขอให้มีความจำแลงกำลังอาจปราบ
ปรามข้าศึกศัตรูทั้งหลาย ให้แพพ่ายราบคาบได้ดัง
ประสงค์ จะไปเป็นเกียรติยศแลชื่อเสียงของกรมทหาร
แลตัวผู้ซึ่งไปทำการปรากฏไปสืบช่วยตระกูลหลาน

๒ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์

ในการที่จะตรวจสอบพระไตรปิฎก

เมื่อบวช พ.ศ. ๒๔๓๑

การซึ่งมีความประสงค์จะให้ตรวจสอบพระไตรปิฎก
ลงพิมพ์ไว้ในครั้งนั้น ด้วยเห็นว่าแต่ก่อนมา ประเทศที่
นับถือพระพุทธศาสนา ยังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดย

ลำพังตัว พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้บัญชาพระพุทธรศาสนา
 ได้ทำนุบำรุงอุดหนุนการศาสนาอยู่หลายประเทศด้วยกัน
 คือ เมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว เมืองเขมร
 แลกรุงสยาม เมื่อเกิดวิบัติอันตรายพระไตรปิฎกขาด
 สูญบกพร่องไปในเมืองใด ก็ได้อาครีดยหิบบ่มกันมา
 ลอกคัดลงฉบับบริบูรณ์ถ่ายกันไปกันได้ แต่ในการ
 ทวณนประเทศลังกาแลพม่าตกอยู่ในอำนาจอังกฤษ ผู้
 ปกครองรักษาย่านเมืองไม่ได้นับถือพระพุทธรศาสนา ก็
 ทำนุบำรุงแต่อาณาประชาราษฎร์ไพร่บ้านพลเมือง หา
 ได้อุดหนุนการพระพุทธรศาสนาอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ พระ
 สงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธรศาสนาที่ต่างคนต่างประพฤติ
 ตามลำพังตน คนที่ชั่วมากกว่าคืออยู่เป็นธรรมดา ก็ชัก
 พาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าวิปริตผิด
 เพี้ยนไปตามอัธยาศัย ส่วนเมืองเขมรนั้นเล่าก็ตกอยู่
 ในอำนาจของฝรั่งเศส ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุนพระพุทธร
 ศาสนาให้เป็นการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวอยู่ใน

พระราชอาณาเขต เจ้านายแลไพร่บ้านพลเมือง กันยถือ
 พระพุทธศาสนาวิปริตแปรปรวนไป ด้วยเจือปนผีต่าง
 เทวคา จะเอาเป็นหลักฐานมั่นคงก็ไม่ได้ ถ้าพระไตร
 ปิฎกวิปริตเคลื่อนคลาดไปในเวลานี้ จะหาที่สอบสวนลอก
 คัดเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระพุทธศาสนา
 ยังเจริญมั่นคงถาวรอยู่แต่ใน ประเทศสยามนี้ประเทศ
 เดียว จึงเป็นเวลาสมควรที่จะสอบสวนพระไตรปิฎกให้
 ถูกต้องบริบูรณ์ แล้วสร้างขึ้นไว้ให้มากฉบับแพร่หลาย
 จะได้เป็นหลักฐานเชื้อสายของศาสนธรรมคำสั่งสอนแห่ง
 พระพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า ถัธรรมอันใดที่พระพุทธเจ้าได้
 ตรัสสั่งสอนย่อมเป็นธรรมอันวิเศษยอดเยี่ยม ซึ่งจะทำให้
 สัตว์พ้นจากทุกข์ภัยได้ โดยจริง เป็นธรรมวิเศษเพียง
 แท้ ย่อมจะเป็นที่ปรารถนาของผู้ซึ่งมีปัญญาได้เล่าเรียน
 ตรัสรองแล้วปฏิบัติตามไ้รับผลมากน้อยตามประสงค์
 ก็คงจะมีผู้ซึ่งจะอยากเรียนรูเพื่อปฏิบัติตามสืบไปภาย
 หน้าน่าเป็นแท้ จึงเป็นธรรมที่ควรสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์

แก่ชนภายนอก จึงได้ คัดจัดการครั้งนี้ เพื่อจะรักษาพระ
ไตรปิฎกไว้มิให้ วิปริตผิดผัน เป็นการยกย่องบำรุงพระ
พุทธศาสนาให้ตั้งมั่นถาวรสืบไป เพราะฉะนั้นจึงขอ
อาราธนาพระเถรานุเถร แลพระสงฆ์ทั้งปวงให้ปลงใจ
เห็นแก่พระพุทธานุศาสน์ แลมีความเมตตากรุณาแก่ชน
ทั้งปวง ช่วยชำระสอบสวนพระไตรปิฎกให้ถูกต้อง
บริบูรณ์ เป็นเครื่องเกื้อกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสอน
พระพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า.

๓ พระบรมราชโองการพระราชนัดดา

โรงเรียนสวนกุหลาบ

เมื่อยุลี พ.ศ. ๒๔๓๒

ถึงว่าการที่เรียนวิชาหนังสือมากไม่เป็นการเทียง
แต่ จะทำให้ผู้ที่เรียนนั้นเป็นคนดีอย่างเดียว ด้วยเหตุ
ว่าความประพฤติพื้นเดิมของผู้นั้นเมื่อได้รู้วิชาแล้ว แต่
ชอบใจในทางประพฤติชั่วก็จะพาไปให้ชั่ว ถ้าชอบใจใน

ทางประพจน์ที่ก็จะพาให้ทำได้ เป็นความจริงอยู่ ก็แต่
 เกิดมาเป็นมนุษย์ เมื่อเรียนรู้อ่านแล้วย่อมจะอยากประพจน์
 การซึ่งตัวเห็นว่า เป็นความดีอยู่ด้วยกันทั่วหน้า ถึง
 แม้ว่าทางประพจน์ซึ่งผู้ นั้นคิดเห็นว่าดี จะไม่เป็นที่
 สรรเสริญไปได้ทั่วหน้าว่าดีจริง โดยรอบคอบ ก็คงยัง
 มีความดีอยู่ในความประพจน์นั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ที่
 คิดเห็นว่าดี จึงอาจยืนยันว่าเป็นความดีได้ เพราะฉะนั้น
 การเรียนรู้อ่านของคนทั้งปวง คงจะเป็นเหตุทำให้ตัวผู้เรียน
 รู้ ดีขึ้นได้อย่างใดอย่างหนึ่ง มากกว่าที่ ทำให้ชั่วเสียไป
 เพราะเรียนรู้อ่านหลายสิบเท่า แลคงจะมีส่วนที่ได้มาข้าง
 ดี มากกว่าผู้ ไม่ได้เรียนรู้อ่านแน่แท้ไม่พึงสงสัยเลย
 เพราะฉะนั้นควรแล้วที่นักเรียนทั้งปวงจะร่ำเรียนวิชาความ
 รู้แล้วเลือกปฏิบัติแต่ที่ดีแท้ดียิ่งแล้วประพจน์ตาม
 จะได้เจริญประโยชน์ความสุขแก่ตนเป็นทางที่หาเกินโดย
 ชอบธรรม เป็นที่ตั้งแห่งวงศ์ตระกูลของตนสืบไปภายหน้า

๔ พระบรมราชาบาทพระราชนักเรียน

โรงเรียนสวนกุหลาบ

เมื่อบชาล พ.ศ. ๒๔๓๓

เราขอเตือนนักเรียนทั้งปวงให้ไตร่ตรองในการที่จะร่ำเรียนให้รอบคอบ วิชาหนังสือไทยนั้น เมื่อรู้ค้แล้วพอทำการได้จริงอยู่ แต่เมื่อไม่รู้หนังสืออังกฤษด้วยแล้ว จะรู้สึกคับแคบใจเมื่อภายหลัง เพราะเหตุว่าสำหรับตำราวิชาการต่าง ๆ ซึ่งเขาลงพิมพ์ไว้เป็นภาษาต่างประเทศ มีภาษาอังกฤษเป็นต้น มากมายหลายหมื่นหลายแสนฉบับ การที่จะร่ำเรียนให้รู้วิชาต่าง ๆ ในเวลานี้ต้องอาศัยอ่านภาษาอังกฤษ เพราะผู้ซึ่งจะสามารถแปลหนังสือสำหรับตำราวิชาการเหล่านั้นลงเป็นภาษาไทย สำหรับที่จะให้ไทยเราเล่าเรียนนั้นมันน้อยวันัก เวลาที่ไม่พอคนก็ไม่พอที่จะแปลเป็นภาษาไทยได้ จำต้องเรียนจากภาษาอังกฤษ วิชาการอันใดซึ่งจะมีในหนังสือไทยนั้นน้อยนัก ว่าโดยที่สุดเพียงแต่ผู้

อ่านหนังสือรักสนุกอย่างเดียว ถ้าได้อ่านหนังสืออังกฤษ
 แล้วก็ได้รู้^๒ สักความสนุกเพลิดเพลิดใจกว้างขวางขึ้น
 กว่าที่อ่านหนังสือเรื่องไทย ๆ ที่มีอยู่มากนัก เพราะ
 ฉะนั้นการที่รู้หนังสืออังกฤษเป็นลาภอันวิเศษของนักเรียน
 ซึ่งจะได้^๒ ในการเล่าเรียน ถึงแม้ว่าผู้^๒ ที่เล่าเรียนใน
 เมืองเราจะเป็นผู้พูดภาษาไม่ชัด^๒ เหนือ^๒ เรียงหนังสือ
 อังกฤษไม่ชัด^๒ คล่องแคล่ว ก็อย่าท้อใจ รู้^๒ อ่านรู้แปลได้
 แล้วพอที่จะได้รับประโยชน์เป็นอันมาก จะทำให้ทางหา
 กินฤหาชอเลี้ยงของนักเรียนผู้นั้นสะดวก ได้ มีผล
 ไฟศาลดีกว่าที่รู้เพียงหนังสือไทยอย่างเดียวเป็นอันมาก

๕ พระราชดำรัสในการเริ่มทำทางรถไฟ

สายนครราชสีมา

เมื่อ^๒ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๔

เรา^๒ ได้รู้^๒ ล้วน^๒ แน่^๒ อยู่ว่า ธรรมชาติความเจริญรุ่งเรือง
 ของประเทศชุมชน ย่อมอาศัยถนนหนทางไปมาหากัน

เป็นใหญ่เป็นสำคัญ เมื่อมีหนทางคนจะได้ไปมาได้ง่าย
ได้ไกลไ้เร็วขึ้นเพียงไร ก็เป็นการขยายประชุมชน
ให้ไพศาลยิ่งขึ้นเพียงนั้น บรรดาการค้าขายอันเป็น
สมบัติของบ้านเมืองก็จะรุ่งเรืองวัฒนาขึ้นโดยส่วนหนทาง
นั้น เราจึงได้อุทิศหะคิจะทำทางรถไฟให้สมกับกำลัง
บ้านเมือง

๖ พระบรมราชาบาทเมื่อพระราชทานธงชัยเฉลิมพล

แก่กรมทหารบก

เมื่อข่มะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕

ธงชัยเฉลิมพลย่อมนับว่าเป็นยอดเป็นจอมแห่งกอง
ทหารทั้งหลายสืบมาแต่โบราณ เป็นหน้าที่เป็นพนักงาน
ของทหารกองนั้น ๆ ที่จะต้องระวังรักษาจนนั้นไว้ โดย
ความเคารพแลความรักเป็นอย่างยิ่ง เพราะเหตุว่าธงนั้น
ย่อมเป็นเครื่องแสดงเกียรติยศของกองทหารนั้น เมื่อ

เวลาเข้าสู่สงคราม ทหารทั้งปวงจำเป็นจะต้องพิทักษ์
รักษาธงชัยเฉลิมพลสำหรับกองตัวยิ่งกว่าชีวิต เมื่อเป็น
ดังนี้ธงชัยเฉลิมพลจึงเป็นเครื่องชักนำความองอาจแห่ง
หมู่ทหารทั้งปวงให้ต่อสู้ศัตรูมิได้ย่อหย่อน เมื่อมีความ
องอาจเช่นนั้นก็ย่อมเป็นเครื่องชักนำให้ถึงที่มีชัยชนะ
โดยความกล้าหาญ เพราะฉะนั้นธงชัยเฉลิมพลจึงเป็น
สำคัญของกองทหารสืบมาแต่โบราณ จนถึงปัจจุบันนี้
มีทั่วกันทุกประเทศ.

ทหารย่อมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับที่จะป้องกันรักษา
พระราชอาณาเขต แลเป็นเหตุที่จะให้อำนาจบ้านเมือง
กว้างขวางมั่นคงยั่งยืน ทหารไม่เพียงแต่สำหรับที่จะต่อสู้
ในเวลาที่เกิดการศึกสงครามอย่างเดียว ย่อมเป็น
ประกันห้ามการศึกสงครามมิให้เกิดมิได้ด้วย เพราะ
ฉะนั้นจึงต้องกล่าวว่า การที่มีทหารประจำรักษาพระราช
อาณาเขตอันพรักพร้อมไปด้วยเครื่องศาสตราวุธ แล
ความกล้าหาญนั้น เป็นเครื่องป้องกันการที่จะเกิด

สงครามได้ เหตุฉนั้นกองทหารทั้งปวงจึงเป็นผู้มีความ
ชอบอยู่เนืองนิตย์ เพราะเป็นผู้ที่ทำให้มีความสงบเรียบร้อย
รียบแก่บ้านเมือง.

๑ พระบรมราชาวาทที่ ๑ พระราชทาน นายทหารแลพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป

เมื่อประกาศ พ.ศ. ๒๔๔๐

เจ้าทั้งหลายซึ่งมาอยู่ที่นี่ ข้าขอบอกว่คราวนี้เป็น
คราวแรกทีเจ้าทั้งปวงได้มารับราชการในย่านเมืองแล
ในหมู่คนซึ่งเป็นต่างประเทศต่างชาติต่างภาษา เป็น
เมืองต่างประเทศทีเขาถือชาติรักษาเกียรติยศ ขนบ
ธรรมเนียมแบบแผนของเขาอย่างกวดขัน พวกเราก็เป็น
ชาติหนึ่งซึ่งได้มาอยู่ แลจะไปในท่ามกลางคนต่าง
ประเทศเหล่านี้ เพราะฉนั้นขอให้เจ้าทั้งปวงประพฤติตน
จงดี แลรักษาแบบแผนขนบธรรมเนียมโดยกวดขัน

อย่าให้ชาติเดียวกันคิดว่าพวกเราเป็นชาติเลวทราม แล
 หมั่นสังเกตทำการตามหน้าที่ทั้งปวง ให้เขาเห็นว่าเรา
 เป็นคนในชาติชาติหนึ่ง ถ้าผู้ใดไม่สยบยอมมีความ
 เคียดกรุ่นอย่างใดให้มาบอกแก่เรา ที่มาด้วยกันในเที่ยว
 นี้ก็并不多 หมาด้วยกันเพียงสักสามร้อยคนเท่านั้น
 ให้ถือเสียว่าเป็นอย่างเช่นพี่น้องมาในเมืองต่างประเทศ
 ด้วยกันเถิด.

๘ พระบรมราโชวาทที่ ๒ พระราชทาน

นายทหารเลพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป

เมื่อพระภา พ.ศ. ๒๔๕๐

เราขอเตือนให้เจ้าทั้งหลายตรองก่อนเวลาเรา
 ถึงฝั่ง ว่าความเจริญรุ่งเรืองทั้งหลายนี้ ได้เกิดขึ้น
 เพราะความสังเกตแล้วพิจารณาประกอบแลแล้วเรียนต่อๆ
 กันมา อาศัยความอดุลาห์แลความเพียรเป็นกำลังทำ

นั้น เขาหาได้เป็นอย่างดีนอกจากเป็นมนุษย์เหมือนเรา
 ไม่ เราควรจะมีมานะว่าเราก็เป็นมนุษย์เช่นเขา ไม่
 ได้เร็วกว่าเขาในการที่เกิตมานั้นเลย แต่เพราะว่าเรามี
 ความรู้^๒น้อยกว่าเขาเท่านั้น จึงได้เห็นเป็นผิดกันบ้าง
 แต่เป็นการตีหนักรู้^๒ที่เขาไม่ได้ซ่อนเร้นความรู้เขาเลย
 เราอยาก^๒รู้^๒อันใดเราเรียนรู้^๒ได้เหมือนเขาทั้งสิ้น ต้อง
 การอย่างเดียวแต่การอ^๒ลำ^๒ห้^๒ความเพียรเท่านั้น ที่จะให้
 วิเศษเสมอเขา ^๒เจ้า^๒รู้^๒หรือ^๒ไม่^๒คำ^๒พระ^๒พุทธ^๒เจ้า^๒ของ^๒เรา^๒ทรง
 ตี^๒เคียน^๒ความ^๒ประ^๒พ^๒ก^๒ติ^๒ของ^๒ม^๒น^๒ุ^๒ษ^๒ย์^๒ ที่^๒กล^๒่า^๒ว^๒ว่า^๒เว^๒ล^๒า^๒น^๒
 ร^๒อ^๒น^๒น^๒ก^๒ เว^๒ล^๒า^๒น^๒ห^๒น^๒า^๒ว^๒น^๒ก^๒ เว^๒ล^๒า^๒น^๒เ^๒า^๒น^๒ก^๒ เว^๒ล^๒า^๒น^๒เ^๒ย^๒น^๒ก^๒
 เป^๒น^๒ต^๒ัน^๒ เพ^๒ื่อ^๒จะ^๒ผ^๒ก^๒การ^๒งาน^๒ที่^๒จะ^๒ทำ^๒ให้^๒ช^๒้า^๒ไป^๒ เก^๒ิ^๒ต^๒จาก
 ความ^๒เก^๒ีย^๒จ^๒ร^๒้า^๒น^๒ พระ^๒ร^๒อง^๒ค^๒์^๒ตร^๒ัส^๒ว^๒่า^๒คำ^๒เ^๒ชน^๒ัน^๒น^๒เ^๒น^๒ทาง^๒มา^๒
 ของ^๒ความ^๒ฉ^๒ิบ^๒ห^๒าย^๒ ไม่^๒เ^๒น^๒ทาง^๒ที่^๒จะ^๒ให้^๒ค^๒ณ^๒มี^๒ความ^๒เจ^๒ริ^๒ญ^๒ขึ้น^๒
 ได้^๒ทั้ง^๒ความ^๒รู้^๒แล^๒ความ^๒ส^๒ุ^๒ข^๒เลย^๒ เพราะ^๒ฉ^๒น^๒ัน^๒เจ้า^๒จง^๒ค^๒ิ^๒ต^๒
 ความ^๒ ๒ ข^๒อ^๒น^๒ คือ^๒ข^๒อ^๒ ๑ เรา^๒เ^๒น^๒ม^๒น^๒ุ^๒ษ^๒ย์^๒เหมือน^๒เขา^๒ไม่^๒ได้^๒

เลวกว่าเขา ข้อ ๒ ความเกียจคร้านเช่นนั้นเป็นทาง
ฉิบหาย ตามคำสอนของพระคาสตาของเรา ๒ อย่างนี้
เป็นความจริงแท้.

เจ้าจงไว้ตัวเจ้าให้กล่าหาญ เพราะเราเป็นมนุษย์
อย่างเดียวกันไม่ควรเลยที่จะกลัวเกรงผู้ใดนอกจากผู้ซึ่ง
เป็นเจ้า แลเป็นผู้บังคับบัญชาเหนือตัวเจ้า ซึ่งเป็นผู้จะ
ปกครองอุทหนนแนะนำเจ้าให้ได้ประพฤติกการที่ถูกทัก
ซึ่งไม่แต่จะเพาะให้สำเร็จประโยชน์ความประสงค์ของ
คน ๆ เดียวหรือหลายคน แต่จะให้เป็นคนเป็นประโยชน์
แก่ตัวเจ้าทั้งในปัจจุบันแลภายหน้า กับทั้งเป็นเกียรติยศ
เป็นคนต่อบ้านเมืองอันเป็นที่เกิดของเจ้าทั้งหลาย แล
เป็นทางที่จะให้เกิดประโยชน์ต่อชาติของเราทั้งปวงสืบ
ไปภายหน้าด้วย เพราะฉะนั้นความชั่วทั้งหลายที่ไม่ควร
ประพฤติ เช่นกับเล่นเบี้ยเป็นต้นเจ้าควรจะละเว้นเสีย
เรามีความเห็นชอบแลพอใจนักที่ได้ทราบว่าผู้บังคับการ
เรือได้ลงโทษแก่ผู้ประพฤติกการชั่วอันนี้ในเรือเรา เรา

ขอเตือนว่าการเล่นเช่นนั้นไม่ใช่ความประพฤติของชาติ
เรา แต่ได้นำมาจากประเทศอื่น เป็นความประพฤติไป
สู่ความฉิบหาย อันเราจะคิดเลิกถอนเสียจากเมืองเรา
เราบังคับเจ้าทั้งปวงเป็นอันขาดอย่าได้ประพฤติการเล่น
เช่นนั้นต่อไปเลย.

เจ้าทั้งหลายจงมีใจส่ำห้ทำการในหน้าที่ของตน แล
ดูส่ำห้สังเกตจำการที่ใดเห็น แลการที่ใดทำในครั้ง
ด้วยความตั้งใจว่าเจ้าทั้งหลายได้จากบ้านมาไกลปาน
ไม่ได้มาเปล่า แต่จะเป็นผู้นำระเบียบการงานอันนัก
ทั้งความรู้ไปเป็นครูบอกเล่าพวกเราทั้งหลาย ให้ความ
รู้ยิ่งขึ้น แลช่วยกันยกชาติเราให้เจริญรุ่งเรืองด้วย
วิชา แลด้วยอำนาจเสมอกับประเทศทั้งปวงที่เราจะได้
เห็น เราจะไต่ไม่ต้องน้อยหน้าเขาและไต่มีความสุข
มากขึ้น ไม่ควรเลยที่จะท้อใจว่ายังห่างไกลนักที่จะ
เหมือนกับเขา เพราะตั้งแต่ตัวเราลงไปอาศัยเจ้า

ทั้งปวงเป็นกำลังช่วย ทำโดยเต็มกำลังแลความเพียร
จริงแล้วเราคงสมคิด ถึงจะไม่ได้เห็นเอง แต่คงเป็น
ทางเคื่อนที่ลูกหลานเราจะได้เห็นในภายหน้า.

๕ พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียนไทย ที่ศึกษาวิชาอยู่ในประเทศอังกฤษ

เมื่อพระภา พ.ศ. ๒๔๔๐

การที่คอเวนเมนต์ไทยให้เจ้าทั้งหลายมาเล่าเรียน
วิชาในกรุงอังกฤษนี้ ให้มาเป็นตัวอย่างของนักเรียน
ไทย แลให้ได้รับความอดทนทนอย่าง ถ้าเจ้าทั้ง
หลายมาเรียนวิชาได้ ไม่ตลก เป็นแต่เรียนวิชาผิว ๆ
ไปเป็นฝรั่งเช่นนั้น นับว่าเป็นอันเสียทั้งเงินแลเสีย

ราชการด้วย คอเวนเมนต์ไทยไม่ได้ ให้มาเล่าเรียน
เพื่อให้เสียเงินเปล่า ตั้งใจจะให้เล่าเรียนรอบรู้กลับไป
ทำการในบ้านเมืองของเราให้เจริญยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น
ถ้าเจ้าทั้งหลายรับบุญคุณของ คอเวนเมนต์ ไทยที่ออก

ทรัพย์สินแลส่งให้มาเล่าเรียนแล้ว เขาก็คงจะได้รับความดี
 ความเจริญ ให้เขาจำไว้ในใจว่า ถึงเขาจะเป็นไทยไป
 เรือ ๆ ราว ๆ เขาก็คงจะได้ดี ไม่จำเป็นต้องทำท่าเป็นอย่าง
 ฝรั่ง ให้เขาหมั่นต่อสู้สำหรับเล่าเรียนให้แล้วเสร็จเขาจะได้
 กลับไปบ้านเมือง ถ้าเขาจะดีกว่าอยู่ทนสลาย นักเลี้ยว
 จะเล่าเรียนเมื่อใดก็ได้เช่นนั้น เป็นอันว่านครเขตต์ออค
 เวอนแมนต์ไทย ที่ออกทุนส่งมาเล่าเรียนวิชาทั้งหลาย
 การที่เขาจะเล่าเรียนนั้นเขาต้องชวนชวายให้ได้ วิชาเป็น
 อย่างดี แลอย่าให้คิดว่าตัวเขาจะแปลกกับคนใน
 กรุงเทพ ราวอย่างใด เพราะเขาก็นึกความดีเหมือนกัน.

๑๐ พระราชดำรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์
 ผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท
 เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป
 เมื่อพระภา พ.ศ. ๒๔๔๐

เรามีความเห็นพระจักรีนั้นแก่ใจอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่ง
 ได้เกิดขึ้นแลเกิดมาจากการซึ่งเราได้ไปพบเห็นในครั้งนั้น

ว่าไม่มีสิ่งใด ซึ่งจะทำให้ชาติหนึ่งต่อชาติหนึ่งเกิด
 ความไม่ตรีต่อกันแลกัน ยิ่งกว่าซึ่งได้ต่างรู้จักกันแล
 กันเป็นอันดี ประเทศหนึ่ง ๆ ย่อมถือชาติของตน ย่อม
 มีพงศาวดารของตน มีผู้เป็นเจ้าของหรือเป็นประชาชนของ
 ชาติหนึ่ง ๆ ย่อมมีเหตุที่จะต้องรักษานามเมืองของบรรพ
 บรรพแห่งตนแลตน แลป้องกันอิศราภาพแห่งประเทศ
 นั้น ๆ ทั่วไป เพราะเหตุฉะนั้นเราทั้งหลายต้องมีความ
 นิยตกันแลกัน ดังที่เรามีความปรารถนาจะให้ผู้อื่น
 นิยตตัวเราทั้งหลาย เพราะเหตุว่าเราทั้งหลายได้เกิด
 มาเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีความสมาคมแห่งชาติทั้ง
 หลายเช่นกัน เรามีความยินดีที่จะกล่าวว่า ความคิด
 เห็นอันนี้เป็นที่ตั้งแห่งความชอบธรรม แลน่าที่อันมีอยู่
 ในอำนาจแห่งความปกครองของประเทศทั้งหลาย ซึ่ง
 เราได้ ไปเยี่ยมเยียนแล้ว อันท่านทั้งหลายซึ่งเป็นผู้
 สัมควร ได้เป็นผู้แทน อันเราได้มาพบปะด้วยความ
 ยินดีในเวลานี้

ท่านผู้เป็นข้าราชการอันทั้งหลายของเรา เรา
 ความยินดี ที่ได้ฟังถ้อยคำซึ่งท่านทั้งหลายได้แสดง
 ออกโดยความพอใจต่อบ้านเมืองเราแลต่อตัวเรา เรา
 ทั้งหลายมีหน้าที่อย่างเดียวกันซึ่งจะต้องทำ ถึงแม้ว่า
 ต่างประเภทกันก็ดี เราหวังใจว่าท่านทั้งหลายคงจะเป็น
 ผู้สละหน้าที่ที่จะช่วยเราในกิจการทั้งหลาย ซึ่งเราคิดจะทำ
 ให้เป็นการดีต่อกรุงสยาม ความมุ่งหมายซึ่งเรามี
 อย่างเดียวกัน จะต้องเป็นไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแก่
 กรุงสยาม โดยวิธีซึ่งมีกฎหมายอันดี มียุติธรรมอันดี
 ปฏิบัติราชการโดยความซื่อตรง เพราะเหตุฉะนั้นเราจะ
 ต้องไม่เป็นผู้ที่หลบตาถือเอาการซึ่งจะเป็นการดีต่อชาติ
 อื่น แต่จะไม่เป็นการดีหรือเป็นการชั่ว เกินต้องการ
 ของประเทศสยามไป อีกฝ่ายหนึ่งเราจะต้องไม่เป็นผู้
 หลงใหลหลบตา ถือนั้นตามแบบอย่างหรือกฎหมาย
 โบราณซึ่งอาจได้ไ้ในกาลครั้งหนึ่ง แต่เป็นการลวงพ้น
 จากความพอดีซึ่งเรามีความต้องการ แลมีความคิด

อัยยัคณ ^๑ คำที่เรากล่าวนี้เราเชื่อว่าท่านทั้งหลายคงจะ
 เข้าใจ ^๒ แลเราทั้งหลายจะเดินต่อไปด้วยกันในทางซึ่ง
 สมควร ^๓ แลเป็นทางที่เจริญขึ้นเนื่องนิศย์ ^๔ จะละหลัก
 ทางที่แรงเกินไปทั้งสองฝ่าย ^๕ คือจะไม่หยุดนิ่งเกินไป
 หรือไม่เดินเร็วเกินไปกว่าที่สมควรจะเดิน ^๖ จะทำสิ่งซึ่ง
 เป็นการแน่นอนแลเป็นการที่ดีแท้ทุกเมื่อ.

๑๑ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย
ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อบรรณา พ.ศ. ๒๔๔๐

ข้าพเจ้าได้แสดงตนแล้วในที่ทั้งปวงให้เห็นปรากฏ
ว่า ผู้ซึ่งถือพระพุทธศาสนาอย่างอมเป็นผู้นับถือพระพุทธ
คติ ถ้าหากว่าชนภายนอกพระพุทธศาสนาจะไม่เห็นว่า
ดีกว่า ก็คงจะเสมอด้วยผู้ซึ่งประพฤติกดีแล้วในศาสนา

ของเขาทั้งหลายนั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้รับความต้อนรับ
แลความเชื่อถือว่าเป็นผู้ประพฤติกิ ในหมู่ผู้ถือศาสนา
อื่น ๆ ทั่วทุกแห่ง.

๑๒ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์ทั้งหลาย

เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อปี ระกา พ.ศ. ๒๔๔๐

ข้าพเจ้าได้ ไปเห็นประเทศอื่น ซึ่งมีศาสนาต่าง ๆ
กัน คุณความดีแห่งศาสนาทั้งหลายนั้น ก็ย่อมรวมลง
ในความประพฤติสัจสัตย์ด้วยอาการทั้งปวง มากบ้าง
น้อยบ้าง ใ้ชื่อว่าจะเป็นศาสนาซึ่งไม่มีอธรรมอันใดนัก
มิได้ แต่ย่อมเป็นไปด้วยความประพฤติของคาสดา
ผู้สอนต่างกันบ้าง ด้วยความประพฤติของคนทีถือ
ศาสนานั้น ยิ่งบ้างหย่อนบ้าง ถึงพระพุทธรศาสนาอย่าง
เดียวกันนั้นก็มีอยู่ในที่อื่น ความประพฤติก็ย่อมหย่อน

ไปบ้าง ด้วยอาศรัยเหตุที่ข้าพเจ้าทำนุบำรุงรักษา แต่
 ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าไปในประเทศทั้งปวงนั้น ข้าพเจ้า
 มิได้ มีใจโน้มไปในศาสนาอื่น คงความเห็นยังยืนอยู่ใน
 พระพุทธศาสนา ด้วยความเห็นว่าเป็นนิยานิกรรมแท้
 แต่ความคืบคลานหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าพอใจในความอุสาหะของ
 ผู้ซึ่งรักษาสาสนาอื่น ๆ ย่อมเอื้อเฟื้อสั่งสอนสาสนาของ
 เขา แลสั่งสอนวิชาการมีหนึ่งลือเป็นต้น ซึ่งเป็น
 อุปการแห่งความรู้ เพื่อความประพฤติกิเลสของมนุษย์ทั้ง
 หลาย แลมีความอุสาหะปฏิสังขรณ์ แลรักษาอาวาส
 ซึ่งเป็นที่อยู่อาศรัยแลเป็นทุนมัตถการ ก็แลการทั้งปวง
 นั้น พระสงฆ์ทั้งปวงบางพวกในเมืองเรา ได้มีความ
 อุสาหะประพฤติกิเลสให้เป็นคนเช่นน้อยแล้ว แต่ยังเป็นเหตุ
 ที่สมควรจะให้เป็นทั่วไป แลเป็นมากขึ้นด้วยความ
 มุ่งหมายว่า เป็นการเกื้อกูลแก่พระพุทธศาสนาแลแผ่
 เมตตาอารีต่อมนุษย์ทั้งปวง จะมีแต่ส่วนข้างคุณความ
 ดีที่จะบังเกิดแก่พระพุทธศาสนาสืบไปภายหน้า.

๑๓ พระบรมราโชวาทพระราชทานประชาชน

เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อยระกา พ.ศ. ๒๔๔๐

ท่านทั้งหลาย ผู้เป็นประชาชนของเรา บัดนี้ควรที่
 เราทั้งหลายจะตั้งปณิธานอันดีแลรักษาไว้ด้วย เราตั้ง
 ใจอธิฐานว่าเราจะกระทำการจนเต็มกำลังอย่างดีที่สุด ที่
 จะให้กรุงสยามเป็นประเทศอันหนึ่ง ซึ่งมีอิศรภาพแล
 ความเจริญ แลส่วนท่านทั้งหลายทั้งปวงนั้น จะเป็น
 ผู้มีความตรงแลจริงต่อพระเจ้าแผ่นดินของตน แลช่วย
 กันกระทำการทุกสิ่ง ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินจะทรงทำให้
 เป็นการดีแก่ท่านทั้งหลายด้วย แลความดีดังเช่นว่านี้ก็
 ใช้แต่เฉพาะที่จะมีมาจากการความเจริญแห่งทรัพย์สินสมบัติ
 ของแผ่นดินหรือของเอกชนเท่านั้น แต่ย่อมจะมีมาจาก
 การจิตใจที่ดีขึ้นอีกเพื่อรักษาความยุติธรรม แลมีมาจาก
 การที่จำแนกแจกจ่ายเป็นส่วนใหม่ในเงินใช้ของแผ่นดิน
 ด้วย เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายต้องพร้อมกันพยายาม

กระทำการ ไม่ละเพาะเพียงสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่าง
เดียว แต่ต้องเป็นสิ่งอันชอบธรรม ด้วยพระพุทธานุภาพ
ก็ทรงตรัสไว้ว่า “อโม หเว รกฺขติ อมฺมจารี” ธรรม
ที่ถูกที่ชอบย่อมรักษาผู้ที่ประพฤติธรรมอันนั้น

ยังมีข้ออื่นอีกที่เราต้องเตือนท่านทั้งหลายว่า ถึง
แม้ว่าเราทั้งหลายจะพึงมีน้ำใจประสงค์ดีเสมอกันที่จะให้
มีความเจริญรุ่งเรือง แก่บ้านเมืองของเราที่ดี ที่
มิไรใครในความยุติธรรมเหมือนกันก็ดี เราทั้งหลาย
ก็พึงรู้เป็นแน่ได้ว่า เราคงจะทำลายการชั่วทั้งหลายให้
หมดสิ้นไปในทันทีหรือในเร็ว ๆ วัน แล้วจะกระทำการ
ดีให้ไต่มาาก แลเร็วเสมอเหมือนกันทุกคืนวันนั้นก็ไม่
ไต่อยู่เอง แม้แต่ในประเทศยุโรปแลในเมืองที่รุ่งเรือง
เจริญอย่างยิ่งทั้งหลายนั้น เราก็ยังไม่เคยพบราษฎร
ชาวเมืองใดที่จะพอใจเต็มทีพร้อมกันทั่วทุกตัวคนต่อการ
ปกครอง แลการที่เป็นไปอยู่ในเมืองของเขาทั้งหลาย
นั้น เพราะเหตุฉะนั้นเราทั้งหลายจะถือเอาเป็นบรรทัด

อย่างหนึ่ง ว่าไม่พึงควรที่จะด่วนข่มขู่ว่าไปก่อนกาล
ด้วยเหตุว่า แม้เรามีความคำวิหิตชอบแลมีความ
พยายามอันชอบอยู่ก็ดี สิ่งทั้งปวงย่อมจักไม่เป็นไปได้
ทั้งความปรารถนาของเราทั้งหลายอยู่เป็นธรรมดา อีก
นัยหนึ่งควรที่เราทั้งหลายจะพึงมีความพอใจเพียงการสิ่ง
ใด อันจะกระทำให้สำเร็จไปได้ แลเป็นแต่ใฝ่ฝัน
อยู่ถึงการอันเป็นสิ่งที่ศิวิไลซ์เท่านั้น

ในที่สุดควรที่เราทั้งหลาย อย่างพึงพอใจไปอย่าง
เดียวในสิ่งซึ่งเป็นอย่างต่างประเทศแล้ว แลไม่พอใจใน
สิ่งซึ่งเป็นของไทย หรืออย่างพึงพอใจไปอย่างเดียวใน
สิ่งซึ่งเป็นของไทยแล้ว แลไม่พอใจในสิ่งซึ่งเป็นอย่าง
ต่างประเทศ ด้วยเหตุว่าทุกเมืองแลทุกคนด้วยกันหมด
ย่อมมีความดีแลความชั่วระคนปนกันอยู่ แลเราทั้ง
หลายต้องพยายามที่จะเอาเพียงอย่างความดีมาแต่ที่
อื่น ๆ แลในเวลาเดียวกันนั้น เราทั้งหลายไม่พึงควร
เฉพาะแต่ที่จะรักษา ยังควรจะทำให้เจริญขึ้นในสิ่งอันดี

แลสิ่งทีเควรพนัถถือว่าเปนอาการกิริยา แลธรรมเนียม
แห่งประเทศของเราด้วย

ในใจความที่สดนี้ เราจะขอรวมความไว้ในสอง
สามคำ ที่เป็สิ่งซึ่งเราจะมุ่งหมายจากท่านทั้งหลาย
ผู้เป็ประชาชนชาวสยาม แลเป็สิ่งซึ่งท่านทั้งหลาย
จะมุ่งหมายจากตัวเรานั้นว่าจริงเป็ผู้มีความตรงความ
จริงต่อพระเจ้าแผ่นดินของตน พระเจ้าแผ่นดินก็จะมี
ความตรงความจริงต่อท่านทั้งหลายทั้งปวง

๑๔ พระบรมราโชวาทพระราชทานพวกนักเรียน

ในกรุงเทพ ฯ เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๔๔๐

การเล่าเรียนเพื่อจะให้พอแก่ประโยชน์การงานทั้ง
ปวงในเมืองเรานี้ ไม่เป็สำคัญอยู่แต่ผู้ทีไปเรียนประเทศ
ยุโรปนั้นเลย เพราะเหตุว่าทางเล่าเรียนของเราในเมือง

ต่างประเทศนั้น ข้างที่มากเกินไปกว่าความต้องการ
 หรือไม่ตรงต่อความต้องการในเมืองเรา แต่ค่าเล่าเรียน
 นั้นแพงกว่าในเมืองเราเป็นอันมาก ไม่พักกล่าวถึงผู้ที่
 ไม่มีความอดุสาหะเล่าเรียนนั้นเลย แต่เพียงผู้ซึ่งไม่
 มีความรู้ในภาษาของตัวเองเสียในเบื้องต้นทอกระเสียบ
 ตั้งหน้าเรียนเอาแบบฝรั่งแท้ ข้างที่เป็นเหตุให้เสีย
 เวลาแลกลับมามีทำไม่ได้สักวาทันที เพราะไม่รู้ภาษา
 ของตัวชัดเจน แลไม่รู้ประเพณีบ้านเมืองของตัวอย่างไร
 นักเรียนบางคนได้ล้มภาษาไทยที่เคยพอ เพราะฉะนั้นเรา
 จึงได้ตักเตือนนักเรียนเหล่านั้นว่า ให้พึงนึกในใจไว้ว่า
 เราไม่ได้มาเรียนจะเป็นฝรั่ง เราเรียนเพื่อจะเป็นคนไทย
 ที่มีความรู้เสมอกับฝรั่ง เมืองเราเวลานี้ต้องการคนที่
 มีความรู้ที่จะรับราชการในหน้าที่ต่าง ๆ แลประกอบ
 การต่าง ๆ ทั่วไปเป็นอันมาก เพื่อจะให้การปกครอง
 บ้านเมืองเป็นผลสำเร็จแท้จริง แลให้ชาติเราเจริญ
 ด้วยทรัพย์สินสมบัติ แลวิชาความรู้แลการช่างเพื่อ

ฟังแพร่หลายเสมอเหมือนชาติอื่น การเรียนจึงเป็นข้อ
 สำคัญในความเจริญของบ้านเมืองเป็นอันมาก แต่เป็น
 การพนังกาลซึ่งเราจะคิดส่งนักเรียนไปเล่าเรียนในประเทศ
 ยุโรปให้มากตามความต้องการ แลเป็นการไม่แน่นอนเลย
 แท้จริงเชื่อว่าคนที่ไปเรียนในยุโรปแล้ว จะดีกว่าคนที่เรียน
 ในประเทศในเมืองเราไปทั่วทุกคน แต่เราต้องยอมรับว่า
 ผู้ซึ่งมีสติปัญญาแลมีความอดสาหัสแลไม่ได้ละเลยภาษา
 ของตัวเสีย คงจะดีกว่าที่จะเล่าเรียนอยู่แต่ในเมืองเรา
 เพราะทำทางที่จะรู้ได้เห็น แลผู้ที่จะสอนหาได้ง่าย
 สะดวกกว่า เพราะฉะนั้นเราขอกล่าวว่ามีผู้ที่มีความรู้แต่
 ชั่วในเมืองเราเองก็ดี หรือเรียนภาษาต่างประเทศด้วย
 ในเมืองเราเองก็ดี มีชนกคนนับว่าเป็นผลประโยชน์อัน
 หนึ่ง เกิดขึ้นแก่บ้านเมืองแลชาติของเรา มีมากน้อย
 เพราะฉะนั้นควรที่เจ้าทั้งหลายจะทำตนให้เป็นผู้ที่มีความ
 ด้วความรู้เป็นประโยชน์เกิดขึ้นแก่บ้านเมืองซึ่งเจ้าทั้งหลาย
 ได้เกิดแล้ว ไม่ควรจะมีความท้อถอยใจในการ

เล่าเรียนภาษาของตัวเองก็ดี ภาษาต่างประเทศก็ดี ใน
เมืองเรา ๆ ได้ คิอยู่ที่จะอุดหนุนการเล่าเรียนในเมือง
เราซึ่งเห็นว่าเป็นเค้ามูลสำคัญของความมั่นคงของพระ
ราชอาณาจักรดังเช่นกล่าวมาแล้ว นักเรียนผู้ใดที่มี
ความรู้แลความสามารถ ไม่ว่าชาติตระกูลอย่างใด
คงจะได้รับ ความอุดหนุนของเรา ให้ความรู้ตามสมควร
แก่ปัญญาของตน แลได้รับผลอันเกิดแต่ความรู้นั้น
โดยไม่มีที่เลือกที่เว้น

๑๕ พระบรมราโชวาทพระราชทานสมาธิ

กรีฑาสโมสร เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อพระภา พ.ศ. ๒๔๔๐

คำ “ กรีฑา ” แปลว่าเล่น แต่การเล่นย่อมเป็น
ได้ทั้งมีคณแลไม่มีคณ เมื่อมีการสโมสรรเล่นในการที่
เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นอุปการแก่กำลังกายแลความ
รื่นเริงบรรเทิงใจไม่ประกอบไปด้วยโทษ เรามีความยินดี

พอใจที่จะได้บำรุงอุดหนุนกรีธาอันเป็นประโยชน์เช่นนั้น
 เราเข้าใจว่าความมุ่งหมายของสโมสรอันนี้ เป็นดังนี้
 เราได้กล่าวมาแล้ว ย่อมมีทั่วไปในประเทศทั้งหลาย
 ซึ่งเราได้ไปเห็นมาแล้ว เราขอให้สโมสรอันนี้ได้ดำรง
 อยู่ในทางความดีอันดีตามที่ได้เริ่มขึ้นไว้นั้น อนึ่งการ
 เล่นย่อมเป็นคู่กันกับการงาน เราขอชักชวนแลต่อกับเพื่อน
 ท่านทั้งหลายว่า ถึงเรามีความพอใจในการรับรองอัน
 ครกครนททานทั้งหลายได้ มิให้แก่เราในครั้ง โดย
 ความพร้อมเพรียงเต็มใจด้วยกัน เรายังจะมีความยินดี
 อีกเป็นอันมาก ที่จะได้เห็นท่านทั้งหลายพร้อมใจกัน
 ทำการช่วยเราในหน้าที่อันหนัก

๑๖ พระบรมราชาบาทพระราชนานข้าราชการ ในพระองค์ เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อบรรดา พ.ศ. ๒๔๔๐

ถึงว่าเรามีได้มีความพอใจที่จะเล็ดกว่า คนทั้งปวง
 มีส่วนซึ่งเราจะคิดเห็นเป็นพวกเป็นคณะที่ควรจะได้รับ

อุกหนุนแลยงกันบ้าง ไม่ควรจะได้บ้าง ดังนั้นเลยก็
 แต่ความไมตรีแลปรานีบางอย่างย่อมมีอยู่ตามความเป็น
 จริง คือเป็นผู้ซึ่งได้มีความคุ้นเคยกันฉันประดุจว่ามีตร
 ญาเป็นผู้ซึ่งได้รับราชการอยู่ในตำแหน่งภายในใกล้ชิดแต่
 ปางก่อนแลในปัจุบัน อันควรกล่าวว่าเป็นคนอยู่ในเรือน
 ซึ่งย่อมจะเป็นผู้คุ้นเคยกัน ยิ่งกว่าผู้ซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่ใน
 ตำแหน่งที่เช่นนั้นโดยธรรมดา แต่เราเชื่อว่าท่านทั้ง
 หลายไม่ได้หวังต่อเหตุนี้สำหรับไม่ประพฤติทางที่ดี อัน
 ควรที่ข้าราชการผู้ใดที่ดำเนินในคลองธรรมจะประพฤติ
 แต่ได้กลับถือว่า เป็นเพราะเหตุที่ท่านทั้งหลายได้ตั้ง
 อยู่ในฐานพิเศษนี้ ยิ่งเป็นเหตุที่จะต้องชวนชวายเป็นความ
 ประพฤติที่ดีให้สมแก่เกียรติยศ ซึ่งได้ถือว่ามิใช่แก่ตัว
 แลด้วยความรักใคร่ต่อตัวเรา เราขอให้ท่านทั้งหลาย
 ทราบว่าเรามีความพอใจ เห็นชอบในความคิดของท่าน
 ทั้งหลายดังนี้ยิ่งนัก เพราะฉะนั้นการรับรอง ซึ่งท่านทั้ง

หลายได้ทำให้เราวันนี้ เราถือว่าเป็นการแสดงพยาน
 ความรู้สึกอันดีของท่านทั้งหลายทั้งหลายดังเช่นกล่าวมานี้

๑๑ พระบรมราชาวาทพระราชทาน

เมื่อเฉลิมพระชนมพรรษาบรรจบครบรอบ ๕๐ ปี

เมื่อยเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖

เป็นธรรมดาของผู้ที่มุ่งหมายไม่คิดแก่กายแลชีวิต
 เพื่อจะทำการให้สัมประสงค์อย่างหนึ่ง เมื่อแลถอยหลัง
 ไปได้เห็นผลแห่งความพยายามนั้นเป็นผลสำเร็จ ถึง
 ไม่ได้มีความปราณาเพียงถึงหนึ่งกิติ ก็ย่อมมีความ
 เบิกบานใจเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความอดสาหะแรงกล้าขึ้น
 ในกาลข้างหน้าที่จะทำต่อไป เราหวังใจว่าท่านทั้งหลาย
 ผู้ที่ได้ช่วยเรามาในความปราณาอันใหญ่นี้ คงจะมี
 น้ำใจเหมือนเราด้วยคน

๑๘ พระบรมราชาบาทพระราชนาน

เมื่อกรมทหารบกทูลเกล้า ฯ ถวายพระคทาจอมพล

เมื่อข.เถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖

แท้จริงทุกประเทศทั่วโลกแต่โบราณมา ย่อมยก
ย่องว่าทหารเป็นจำพวกที่มีเกียรติยศสูงเกียรติยศใหญ่
จนคำว่าชาติฤๅกษัตริย์ ซึ่งเป้นคำหมายชาติของคน
พวกหนึ่งซึ่งเป้นทหาร ใ้ ใ้เป้นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดิน
ทั่วไปว่าพระมหากษัตริย์ คือ ท่านผู้เป้นทหารใหญ่
เช่นนี้ ถือว่าเป้นค่ายก้อยอย่างสูงซึ่งจะพึงยกย่องได้
ซึ่งทหารเป็นผู้แปลกจากใครก็เพราะเป็นผู้มีความสัจย์
ถอมั่นในธรรมของทหาร คือ ใช้สัตราอาวุธในการที่ทั้งใจ
ไว้ เช่นรักษาสถาติสาสนาแลบ้านเมืองเป้นต้น มีความ
กล้าหาญไม่คิดแก่ความยาก ไม่คิดแก่ชีวิต

๑๕ พระบรมราชาบาทพระราชนาประชาชน

ที่ถวายพระบรมรูปทรงม้า

ในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก

เมื่อออก พ.ศ. ๒๔๕๑

ธรรมอันเป็นอุปการะใหญ่ในที่ซึ่งตั้งความปกครองให้
เป็นหลักฐานมั่นคงแลเป็นการสำเร็จได้ด้วยกันนั้น คือ
ต้องอาศัยสามัคคีเป็นที่ตั้ง แต่ก่อนมาเมื่อ
ประเทศเราอยู่แต่ลำพัง มิได้มีสมาคมด้วยประเทศอื่น
ความรู้สึกภายในย่อมเห็นการเล็กเป็นใหญ่ เห็นใกล้
เป็นไกล ความมุ่งหมายแลความประสงค์ตั้งวงอันแคบ
ต่างคนต่างคิดไปตามอิच्छาวิสัย ครั้นเมื่อประเทศเรา
ได้สมาคมคบหากับนานาประเทศที่มีอำนาจใหญ่ ๆ ทั้ง
ได้มีความตั้งใจที่จะจัดการปกครองให้ประกอบด้วยหลัก
ฐานมั่นคง ดำรงอิศราภาพของแผ่นดินไว้ยั่งยืน ทั้งจะ
บำรุงอาณาประชาราษฎร ให้มีท่าทางประกอบการแผ่ขยายผล

ประโยชน์เจริญยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงเป็นข้อสำคัญซึ่งจะ
 ให้เกิดมีความสามัคคีต่อกันตั้งแต่ในพระบรมราชวงศ์ลง
 ไปจนถึงอาณาประชาราษฎร ให้เกิดสมัครสโมสรไว้วาง
 ใจกัน ให้อาณาประชาราษฎรเชื่อมั่นในความปกครอง ว่า
 จะดำเนินไปในทางซึ่งจะให้เจริญสุขสมบัติ จะทำการซึ่ง
 ไม่เป็นกรรมแลทางที่เดือดร้อนให้สิ้นไป ให้ประชาชน
 ทั้งปวงรู้สึกใจว่า เป็นชาติอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสนิท
 มิได้เลือกกำเนิดแลศาสนา ให้มหาชนรู้สึกรักชาติแล
 ประเทศของ ตนประกอบกิจการแสดงผลให้เจริญโลกทรพย์
 ตามสมควรแก่ความสามารถ การซึ่งจะดำเนินความ
 ประสงค์อันนี้ให้สำเร็จเป็นผลขึ้นได้ ย่อมอาศัยด้วย
 เหตุหลายประการ ทั้งการปกครองอันดีมีความนิยม
 เป็นอุปการ แลการเล่าเรียนให้รู้ทางประโยชน์ใช้
 ประโยชน์แลที่เป็นสำคัญยิ่งนั้น ยังจะต้องประกอบด้วย
 ความชำนาญในกิจการทั้งปวง อันจะนำไปให้ถึงความ

สำเร็จอันชอบ เป็นส่วนซึ่งต้องกระทำให้ดำเนินไปจนกว่า
ใน ไม่พิกที่จะกล่าวถึงความยากลำบากอันมีมาแต่ภพ
นอกเป็นเหตุให้การไม่สำเร็จสทกต์ได้ โดยเร็ว

๒๐ พระบรมราโชวาทพระราชทาน

พระบรมวงศานุวงศ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า
ในการเฉลิมพระชนมพรรษา

เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๔๕๒

ความเชื่อมั่นในใจเรามีอยู่เป็นนิตย์ว่าที่พระราชอาณา
จักรนี้ ได้มีความเจริญรุ่งเรืองมากดี แลที่จะเจริญ
รุ่งเรืองต่อไปได้ในภายหน้าก็ อาศัยความรักใคร่
ไมตรีที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในระหว่างพระเจ้า
แผ่นดินกับประชาชนเป็นกำลังอันสำคัญของประเทศ
รูปเราซึ่ง คนทั้งหลายได้สร้าง ประดิษฐานไว้กับทั้งคำ
จารึกแลจดหมายเหตุการงานที่ได้มีเมื่องานรัชสมัยคลา

ภิเษกนั้น แม่เป็นเกียรติยศแก่ตัวเราเป็นเบื้องต้น
 ก็จริง แต่เห็นว่าคนทั้งหลายที่ได้อาศัยกันสร้างรูป
 แลช่วยงานนั้น ได้ทำคุณอย่างสำคัญให้แก่บ้าน
 เมืองด้วยอีกสถานหนึ่ง เพราะรูปแลจารกจดหมาย
 เหตุจะอยู่ ปรากฏ เป็น พยานแล เป็น เครื่องแนะนำแก่คน
 ทั้งหลายในภายหน้า ให้ดำรงความรักใคร่ในระหว่างพระ
 เจ้าแผ่นดินกับประชาชนไว้ ให้มั่นคง จะเป็นประโยชน์
 ให้บ้านเมืองของเราแล ชาวเราได้มีความ เจริญ สุขสม
 มบูรณ์ถาวรสืบไป

๒๑ พระบรมราชาบาทพระราชนักเรียนนายร้อย

เมื่อยระกา พ.ศ. ๒๔๕๒

การทหารนั้น ที่จะสำเร็จไปได้ก็โดยที่มีผู้บังคับ
 บัญชาควบคุมให้พอแก่การ ถึงแม้ว่าเราจะมีพลทหาร
 มากมายเท่าใดก็ดี แต่ไม่มีผู้ที่จะควบคุมทหารเหล่านี้นั้นเข้าสนามรบ
 ทหารเหล่านั้นก็ไม่สามารถจะต่อสู้

ชำระแก้ข้าศึกได้โดย ย่อมต้องอาศัยนายทหารที่มี
 ความรู้ และมีสติปัญญาสามารถที่จะนำไปสู่ชัยชนะได้
 แลควบคุมบังคับบัญชาในเวลาปรกติ ก็นายทหารนั้นจะ
 ได้มาจากไหนเล่า ก็ต้องได้จากโรงเรียนนายร้อย คือ
 จากพวกเจ้าน้อง เพราะฉะนั้นเจ้าทั้งหลายจึงตั้งอุสาหะ
 พยายามในการเล่าเรียนวิชาของตนให้ดีเกิด เติรียม
 การที่จะทำหน้าที่ซึ่งสำคัญที่สุด ซึ่งถ้าพูดในทางทำการ
 ให้แก่เจ้าแผ่นดิน ก็เป็นการฉลองพระเดชพระคุณ
 ที่สำคัญกว่าอย่างอื่น คือหน้าที่ของกันความอิศราภาพ
 ของบ้านเกิดเมืองนอนของเรา

๒๒ พระบรมราชาบาทพระราชนาน

เมื่อแสดงกลักรมแลพานิชการ

เมื่อบจุอ พ.ศ. ๒๔๕๓

ในประเทศเราวิญญาย่อมออกหน้า แนะนำราษฎร
 ในกิจการทั้งปวงทุกอย่างมาแต่ไหนแต่ไร ขอให้

กระทรวงเกษตรพยายามที่จะจัดการแนะนำชาวเราให้
 เข้าใจ แลพยายามในการกลสิกรรมแลพานิชการยิ่งขึ้น
 อันจะเป็นที่ตั้งแห่งความสมบูรณ์ แลเป็นที่ตั้งแห่งกำลัง
 แลความมั่นคงของชาติ เราควรจะเป็นที่พอใจเป็น
 อันมาก ซึ่งได้มีการติดต่อกับนานาประเทศอันรุ่งเรือง
 ด้วยวิชาทั้งสองประการนี้ ย่อมเป็นเหตุที่จะแนะนำชัก
 จูงประชาชนของเราให้ถึงความสมบูรณ์ขึ้นได้ ด้วย
 อาศรัยการสมาคมกับพ่อค้านานาประเทศ ซึ่งได้แลกเปลี่ยน
 ประโยชน์กันแลกัน ขอให้กระทรวงเกษตรได้
 ทราบความพอใจของเรา แลขอขอบใจท่านทั้งหลายผู้
 ที่ได้ช่วยให้การแสดงกลสิกรรมแลพานิชการนี้สำเร็จ แล
 ขออำนวยการให้การที่เริ่มแล้วด้วยคนสำเร็จเป็นผลอันดี
 ไปภายหน้า.

๒๓ พระบรมราชาโฆวาทพระราชทาน
พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลลอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า
ในการเฉลิมพระชนมพรรษา

๕ ๔
เมื่อบจอ พ.ศ. ๒๔๕๓

ความรู้สึกแลความซื่อตรงต่อหน้า^๕ท่าน เป็นคุณวิ^๕คุณอัน
สำคัญของคนทั้งปวง ไม่ว่าผู้^๕ที่มีบรรดาศักดิ์สูงต่ำเพียง
ใด หรือว่าจะเป็นคนรับราชการฝ่ายทหารฝ่ายพลเรือน
หรือประกอบกิจการอย่างใด ๆ ถ้าคนทั้งหลายมีความรู้สึก
แลซื่อตรงต่อหน้า^๕ท่านของตน ๆ แล้ว ก็อาจให้เกิดความ
พร้อมเพรียงเป็นกำลังช่วยกันประกอบกิจการทั้งปวง ให้
สำเร็จลุล่วงไป ได้ประโยชน์แก่ตนเอง แลเกิด
ประโยชน์แก่บ้านเมืองของตนได้ดังประสงค์ ขอให้
ท่านทั้งหลายจงถือคำตักเตือนของเราเป็น บรรทัดทาง
ที่จะปฏิบัติราชการหรือกิจการในหน้าที่ของตนให้ทั่วกัน

